

E. Muller, K. Zandvliet, ed., *Admissies als landmeter in Nederland voor 1811. Bronnen voor de geschiedenis van de landmeetkunde en haar toepassing in administratie, architectuur, /cartografie en vesting- en waterbouwkunde* (Alphen aan den Rijn: Canaletto, 1987, 302 blz., ISBN 90 6469 575 X).

Dit boek bevat het resultaat van een onderzoek naar de beoefenaren van een voor Nederland zeer belangrijk beroep. Gestreefd werd naar een inventaris van de landmeters die hier gewerkt hebben en tegelijk gegevens te verzamelen over hun opleiding, achtergrond en werkring. Het zoeken gebeurde niet in het wilde weg, want de toelating van landmeters, evenals bijvoorbeeld van notarissen, was aan regels onderworpen. Voordat zij in een provincie mochten werken moesten zij een examen ondergaan, waarna een akte van admmissie volgde. Er kon dus in de archieven van provinciale organen gezocht worden naar de registraties van deze akten. Zo heel gemakkelijk was dat niet, en volledig zal de lijst wel nooit kunnen worden. Niettemin zijn er toch ruim 3500 namen te voorschijn gekomen, waarvan de nadere gegevens door de alfabetische index goed toegankelijk zijn. Het zou mij niet verwonderen als het verschijnen van deze inventaris een aanzet zal geven tot diverse studies over deze beroepsgroep.

Maar het boek is veel meer dan een inventaris. In een uitvoerig inleidend hoofdstuk behandelen de twee redacteuren de geschiedenis van de landmeetkunde en de opleidingsmogelijkheden voor dit vak: in de praktijk, op particuliere scholen of aan een universiteit, waar soms in het Nederlands college werd gegeven aan aspirant landmeters en vestingbouwkundigen. De schrijvers gaan ook in op de achtergrond van de landmeters, hun sociale status en hun werkring. Die laatste kon zeer variëren, want sommigen hadden een aanstelling bij een overheidslichaam, bijvoorbeeld een waterschap, maar velen oefenden dit beroep uit als een nevenfunctie. Dat laatste verklaart ook wel het grote aantal landmeters dat gevonden is.

Na dit hoofdstuk volgen de verslagen van het onderzoek per provincie, die om meer dan een reden de aandacht waard zijn. Zij bevatten vaak aardige details die het inleidende hoofdstuk illustreren, maar ook laten zij zien hoe de gang van zaken per provincie verschilde en welke problemen bij het onderzoek kwamen kijken. Behalve een lijst van de landmeters komen in deze hoofdstukken ook namen van examinateurs voor alsmede bijzonderheden over de examens. In enige bijlagen treffen we nog lijsten aan van militaire ingenieurs, landmeters in dienst van de VOC en landmeters aangesteld bij de verponding. De (beknpte) bibliografie is wat verstopt achter hoofdstuk 2, zonder in de inhoud vermeld te worden. Dat is mijn enige aanmerking op de wijze van uitvoering van het boek, dat er mooi uitziet, stevig is ingebonden en voorzien van interessante illustraties. Al met al een boek dat niet alleen van belang is voor landmeters en kartografen, maar ook voor diegenen die meer willen weten over het onderwijs in technische vakken voor 1811.

E. P. de Booy

H. van Heiningen, *Wee den vergetenen! De watersnood van 1926 en de wederopbouw van Maas en Waal* (Tweestromenland reeks VIII; Wijchen: De Kleijn, s. a. [1986], 207 blz., ISBN 90 71460 01 0).

Het boek is niet bedoeld als een bijdrage aan de geschiedenis van de waterstaat, maar om

een vergeten hoofdstuk uit de sociale geschiedenis naar voren te halen en reliëf te geven. De auteur verstrekt hoegenaamd geen bronverwijzingen noch een notenapparaat, maar heeft wel uitvoerig archiefonderzoek gedaan. Het werk is niet bestemd voor een wetenschappelijk publiek, nog minder voor vakhistorici, maar voor belanghebbende leken, met name in het gebied van de grote rivieren. De schrijver is in zijn opzet geslaagd. Zijn rustig relaas van feiten, gelardeerd met citaten en voorzien van vele eigentijdse foto's en karikaturen (onder andere van Raemaekers) wekken bij de lezer verontwaardiging op over de schandalige behandeling van de getroffen en met als hoofdschuldige de christelijke minister De Geer. Diens soeverein gevoelen had beslist dat de overstroming van Maas en Waal geen nationale maar een lokale ramp was, zodat het Rampenfonds, gevormd naar aanleiding van de wervelstorm te Borculo een jaar eerder — wèl een nationale ramp wel te verstaan —, geen cent mocht afstaan. Helemaal goed verklaren kan de schrijver dit waanzinnige en voor de betrokkenen zo funeste standpunt ook niet. Hij komt niet verder dan dat De Geer 'wat had tegen het land van Maas en Waal' en vermoedt dat anti-roomse gevoelens een rol spelen.

Aan de door de roomse kerk gepredikte onderworpenheid is het waarschijnlijk te danken dat de ontevredenheid zich niet gewelddadig geuit heeft, ook niet toen de niets bezittende daklozen aanzienlijke hypotheeken opgelegd kregen op de hun verstrekte noodwoningen, ook niet toen de gelden en goederen opgebracht door particuliere liefdadigheid voor een niet onbelangrijk deel naar de bezittende klasse werden doorgeschoven. Een aanzienlijk stemmen-aantal voor de NSB in de jaren dertig en een nog niet genezen trauma onder de plaatselijke bevolking waren de gevolgen op de lange duur van een harteloos toepassen van de regel 'geen overheids gelden voor het lenigen van partikuliere noden'.

C. Dekker

In de steigers van de sociologie. De geschiedenis van de zeevaartkunde in Nederland volgens C. A. Davids

Discussie over C. A. Davids, *Zeewezen en wetenschap. De wetenschap en de ontwikkeling van de navigatietechniek in Nederland tussen 1585 en 1815* (Dissertatie Leiden 1986; Amsterdam-Dieren: De Bataafsche Leeuw, 1986, 518 blz., f55,-, ISBN 90 6707 113 7).

K. VAN BERKEL

1 Inleiding

Wetenschapsbeoefenaren zijn in hun eigen tijd vaak vermaard om dingen die wij nu niet meer zo belangrijk vinden. Een voorbeeld is Galileo Galilei, die in de jaren dertig van de zeventiende eeuw in de Republiek een grote bekendheid genoot, niet wegens zijn verdediging van het copernicaanse wereldstelsel of zijn *Discorsi intorno a due nuove Scienze*, in 1638 bij Elzevier uitgekomen, maar vanwege zijn voorstel om het oude zeevaartkundige probleem van de lengtebepaling op zee op te lossen met behulp van de eclipsen van de maantjes van Jupiter. Galileo had deze maantjes voor het eerst in 1610 waargenomen en vanwege hun snelle omwenteling om Jupiter zouden ze kunnen dienen als de 'hemelse klok' die de zeevaarders nodig hadden om hun geografische lengte nauwkeurig te kunnen bepalen. Galilei diende het voorstel in 1635 in bij de Staten-Generaal, die weer een commissie van deskundigen instelden om het voorstel aan een nader onderzoek te onderwerpen. Galilei's voorstel leidde echter ook tot discussies ver buiten de kring van direct betrokkenen. Studenten in Leiden spraken erover en Constantijn Huygens liet zich verleiden tot het schrijven van een punt dicht. Voor een zeevarende natie als de Republiek was het probleem van de lengtebepaling immers een probleem van het allergrootste belang, zoals wel mag blijken uit de hoge beloningen die de Staten-Generaal en andere instanties de uitvinders en ontdekkers in het vooruitzicht stelden. Maar het was meer dan alleen een praktisch probleem; dat het probleem van de lengtebepaling ook als een zuiver intellectuele uitdaging werd beschouwd, kan opgemaakt worden uit een pamflet waarin het op één lijn werd gesteld met een andere eeuwenoude breinbreker, de quadratuur van de cirkel ¹.

Hedendaagse biografen staan echter nog maar nauwelijks stil bij Galilei's verdiensten voor de zeevaartkunde. Zelfs in StUman Drakes encyclopedische *Galileo at Work* zijn maar hier en daar opmerkingen aan het onderwerp gewijd dat in de zeventiende eeuw zoveel tongen losmaakte ². Ook wetenschapshistorici in het algemeen schenken niet zoveel aandacht meer aan de voor de zeventiende-eeuwen zo belangrijke navigatiewetenschap. Wat er over geschreven wordt, beperkt zich in hoofdzaak tot specialistische studies uit de hoek van techniek- en zeevaarthistorici. Het is om die reden verheugend dat de historicus C. A. Davids de taak op zich genomen heeft die voor de zeventiende eeuw onrechtvaardige onderwaardering recht te zetten en een uitvoerig en systematisch opgezet overzicht te geven van de ontwikkeling die de zeevaartkunde in Nederland heeft doorgemaakt tussen 1585 en 1815. Het is een boek geworden van opmerkelijke omvang, dat niet alleen een wat uitvoeriger recensie ver-

1 De documenten over deze affaire zijn bijeengebracht in: *Journal tenu par Isaac Beeckman de 1604 à 1634*, publié avec une introduction et des notes par C. de Waard (4 din.; 's-Gravenhage, 1939-1953) IV. Isaac Beeckman was één van de leden van de beoordelingscommissie, die overigens uit elkaar viel voordat een oordeel afgegeven kon worden.

2 Stillman Drake, *Galileo at Work. His Scientific Biography* (Chicago, 1978).